len; zij is zoo oud als de Christelijke kerk zelf. De Roomsche kerk heeft, ook te midden van haar diepste verbastering, deze formule ongeschonden bewaard. En na de splitsing der kerken in de 16de eeuw, hebben alle kerken en alle secten deze Doopsformule behouden. Wie in deze formule, wat haar wezen betreft, verandering zou brengen, zou den Christelijken Doop te niet doen en houdt een schijndoop over.

Geheel anders daarentegen staat het bij het Avondmaal. Voor zoover men uit de spaarzame berichten aangaande de liturgie der oudste Christelijke gemeenten kan nagaan, was er van een vaste Avondmaalsformule geen sprake. Vermoedelijk las de Dienaar des Woords aan het Avondmaal eenvoudig de geschiedenis van de inzetting van het Avondmaal uit Matth. 26 of uit I Cor. 11 en reikte hij daarna brood en beker rond. Eerst later schijnt het gebruik te zijn opgekomen, dat men bij het rondreiken van het brood zeide: *Het lichaam van Christus* en bij den drinkbeker: *Het bloed van Christus, de beker des levens,* waarop de communicant antwoordde *Amen;* maar dit gebruik was tot de Oostersche kerken beperkt en werd in het Westen niet nagevolgd. En toen door de breuke, die de Reformatie teweegbracht, kerk naast kerk kwam te staan, heeft iedere kerk haar eigen Avondmaalsformule gekozen. De Roomsche kerk hield zich evenals de Luthersche, aan de inzettingswoorden uit Matth. 26. Calvijn en op zijn voetspoor de meeste Gereformeerde kerken lieten deze formule varen uit vrees voor een verkeerde opvatting van het sacrament, en kozen hetzij de woorden van Paulus uit I Cor. 10 : 16, hetzij een andere formule. Eenparigheid in de Avondmaalsformule bestaat er dus niet.

Dit verschijnsel nu is niet toevallig maar ligt in den aard der zaak.

Het sacrament van den Doop representeert de eenheid der kerk. Één geloof, één Doop, één Heere. Zoover de Doop strekt, strekt zich de Christelijke kerk uit. En bij alle verschil over de beteekenis van den Doop, heeft iedere kerk toch steeds den Doop der andere kerken erkend. Alle Doop in den naam des Drieëenigen bediend is een ware Doop. Maar geheel anders staat het bij het Avondmaal. De Roomsche Mis is in het oog van den Protestant geen sacrament maar naar luid van onzen Catechismus een vervloekte afgoderij. En de Roomsche van zijn standpunt, kan in ons Avondmaal niet anders zien dan een ceremonie, waaraan alle wezenlijkheid ontbreekt. Elkanders Avondmaal over en weer te erkennen, kan bij Roomsche en Protestant zelfs niet in de gedachte opkomen. Alleen wie één is met ons in belijdenis, kan met ons aanzitten aan éénen Disch des Verbonds.

Is het dan wonder, dat waar bij den Doop heel de Christelijke kerk slechts een formule kent, bij het Avondmaal het sacramenteele woord juist bij alle kerken verschilt? En ligt reeds daarin niet opgesloten, dat de formule bij het Avondmaal niet die vastigheid bezit, die bij den Doop juist om zijn katholiek, d. i. algemeen karakter eisch is? Of om het nog duidelijker uit te drukken, indien de Synode onzer Gereformeerde kerken de Doopsformule wijzigde, zou ze roof plegen aan het gemeen goed der Christelijke kerk en zich zelf den naam van Christelijke kerk onwaardig maken. Maar wie zou durven ontkennen, dat de Synode volkomen de bevoegdheid zou hebben de woorden, ontleend aan I Cor. 10 : 16, wanneer dit haar beter voorkwam, te vervangen door de inzettingswoorden uit Matth. 26 of door een andere formule, gelijk Calvijn die te Genève gebruikte? Mits, en daarop komt alles aan, deze formule schriftuurlijk was en volkomen uitdrukte wat in het Avondmaal ons geschonken wordt.

Alleen op dezen grond is het te verdedigen, dat onze kerken de Avondmaalsformule niet aan de inzettingswoorden van Christus, maar aan een verklaring van den Apostel Paulus ontleend hebben. Indien er tusschen Doop en Avondmaal volkomen analogie bestond, dan had de Avondmaalsformule moeten ontleend worden aan de inzettingswoorden van Christus: Neemt eet, dat is mijn lichaam, evenals de Doopsformule ontleend is aan het Doopsbevel. De woorden van den Apostel: Het brood, dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus? dragen in I Cor. 10 : 16 allerminst een sacramenteel karakter. Zij zijn, gelijk reeds de vragende vorm aanduidt, een schakel in het redebeleid van den Apostel, maar geen formule voor het Avondmaal. Indien onze kerk deze woorden toch nam als Avondmaalsformule, dan is het omdat daarin klaarder en duidelijker dan in eenig ander woord der Schrift de beteekenis van het sacrament ligt uitgedrukt. En indien de kerk daartoe het recht had, wat op Gereformeerd standpunt nauwelijks bestreden kan worden, waarom zou dan de kerk aan deze woorden van Paulus niet andere woorden, die evenzoo aan de Heilige Schrift ontleend zijn, mogen toevoegen en daardoor de Avondmaalsformule uitbreiden? Dit laatste nu is geschied door het gewraakte aanhangsel, dat feitelijk niet anders is dan een poging om de oorspronkelijke inzettingswoorden in de Avondmaalsformule op te nemen, zonder dat men gevaar liep daardoor de Roomsche leer der transsubstantiatie voedsel te geven. Want wat zijn de woorden: „Neemt, eet, gedenkt en gelooft, dat het lichaam onzes Heeren Jezus Christus gebroken is", anders dan met eene kleine wijziging het inzettingswoord, gelijk Paulus dat in 1 Cor. 11 : 24 meedeelt: „Neemt, eet, dat is mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt: doet dat tot mijne gedachtenis". Dat de uitdrukking *mijn lichaam* veranderd wordt in *het lichaam van onzen Heere Jezus Christus* spreekt vanzelf, waar niet Christus maar de Dienaar des Woords dit zegt. En dat de uitdrukking „dit *is* mijn lichaam" veranderd is in: „gedenkt en gelooft dat het lichaam van Christus gebroken is", vindt zijn verklaring in de vrees voor Roomsche superstitie, en zijn rechtvaardiging in de slotwoorden: „doet dat tot mijne gedachtenis". Wat eindelijk de bijvoeging betreft: „tot eene volkomene verzoening van alle onze zonden", ze is geschied naar analogie van de woorden, die Christus volgens Matth. 26: 28 bij het geven van den drinkbeker sprak: „dat is mijn bloed, hetwelk voor velen vergoten wordt, *tot vergeving der zonden*". Zoo is er in dit aanhangsel of bijvoegsel dus geen enkele uitdrukking, die niet aan de inzettingswoorden zelf ontleend is; en daarmede is dit aanhangsel volkomen gerechtvaardigd.

Hoe dit aanhangsel in de wereld is gekomen en welke beteekenis het heeft in den liturgischen dienst, hopen wij een volgend maal aan te toonen. Thans sluiten wij met eene opmerking, wier gewicht zal gevoeld worden in verband met hetgeen wij hierboven schreven.

Wat de woorden betreft, waarmede Christus den Doop heeft ingezet, hebben wij maar ééne lezing, die te vinden is in Matth. 28 : 19. Bij den Doop kon de Kerk dus niet anders doen dan de Doopsformule hieraan ontleenen. Vandaar de eenparigheid der Doopsformule. Maar bij het Avondmaal hebben wij van de inzettingswoorden van Christus in de Schrift zelf vier onderling verschillende berichten. Mattheus deelt de woorden anders mede dan Lukas, en Markus weder anders dan de Apostel Paulus in I Cor. 11. Hier was de Kerk dus volkomen vrij om een keuze te doen. Verklaart dit niet waarom ten opzichte van de Avondmaalsformule de eenparigheid bij de kerken ontbreekt?

Uit de Pers.

Dr. Scheurer's hospitaal. Het tweede jaarverslag van de „Vereeniging Dr. Scheurer's Hospitaal", geeft *Hollands Kerkblad* aanleiding tot de volgende ontboezeming:

Te gelegener tijd vernemen wij gaarne iets omtrent de wijze van verantwoording van het »Bestuur", alsmede van den regel voor zijn samenstelling in de toekomst en wat meer de waarborging geldt van het omvangrijk belang, dat in handen dezer »Vereeniging" rust. Het »verslag" maakt daarvan geen melding.

De *daad* van deze corporatie boeit ons echter zoozeer, dat wij thans niets vragen.

Die daad is voortreffelijk.

Op een enkele uitzondering na zijn het *vrouwelijke* Calvinisten, die door een keurig georganiseerde samenwerking, waarbij ze »hoofden" willen erkennen, zoo krachtig en prachtig in deren zijn opgetreden, dat zij de mannen beschamen en ons jaloersch maken, waar wij, mannen, voor zooveel het ons om krachtigen, wel georganiseerden arbeid te doen is, in bitteren weemoed moeten klagen over zooveel slapheid, zooveel zwakheid, door het gemis van vertrouwen en samenwerking door den weerzin tegen al wat den vorm van leiding heeft, en door al wat door de minst geschikten en minst kundigen vaak met groote »vrijmoedigheid" en zelfvoldoening wordt bedorven, gebroken of onmogelijk gemaakt. Wij, mannen, kunnen zoo hunkeren om te *kunnen*, om te *mogen* werken in opbouwing, waar de tijd en de krachten en de wegen en het licht om te werken aanwezig zijn. Wij willen werken in gemeenschap en verband; — maar onze »vereenigingen" doen soms aan de Fransche Republiek denken, waar de beoefening der »broederschap" zich openbaart in het omverwerpen en onmogelijk maken van alle doorgaande actie, in het afbreken van al wat leiding of hoofd of initiatief mag heeten.

Eere den vrouwen, mogen we daarom met blijde hulde van dit welgeslaagd stuk vrouwenwerk spreken. Ze toonen, — en dat is der *vrouwen* kroon! — »hoofden" te willen. Goede *Calvinisten* blijken ze ook daarin. *Verstand* openbaren ze hierin, meer dan alle mannen, die in werken *zonder hoofd* hun gewaande vrijheid verdedigen, om *zonder werken* te eindigen. Alsof het weekdier, waarvan het hoofd in de slijmerige massa onzichtbaar is, de hoogste vorm van georganiseerd leven vertegenwoordigt!

De geheele organisatie van den arbeid der geprezen Amsterdamsche dames-corporatie draagt het stempel van wijsheid. Neem b. v. den zijtak: de algemeene naaivereeniging. Het Bestuur wijst daarvoor een afzonderlijk »hoofd" aan. Het advies en de leiding van Mevrouw Rutgers wordt gevraagd voor de modellen. In deze dame aanvaardt men zelf een model. En men is in die keuze model. Men zoekt het »hoofd" voor elk stuk werk, waar het *is*. Het is hier niet om een naam, neen, maar om een »hoofd" te doen. Het bestuur *keet* dan ook niet slechts hoofd, maar *loont* zich »hoofd"; het regeert, het verzorgt het lichaam; het laat alle talent tot zijn recht en tank komen; het is geen cipier, om de talenten achter slot of buiten de deur te houden, maar om ze te zoeken, en den weg te banen, dat *ze werken* kunnen. Maar ook om alle willekeur, alle »vrijheid", die het werk bederft, den pas af te snijden. Alom in den lande kunnen naaivereenigingen voor het Hospitaal werken, — mits ze niet alleen de *modellen*, maar ook de *stoffen* en *stukken* willen maken, die het »hoofd" vastgesteld heeft. Geen andere. *Gekuipt* krijgen ze de stukken van het »hoofd". Zoo wordt het Hospitaal gespaard voor de aankleederij van het goed bedoelde onverstand en zoo kan, wie wil, meewerken zooals het *noodig* is.

Een wijze van werken, precies zooals wij die voor Zuster-Comité's, weezen-kleeding, armenhulp enz. in verband met naaikransen steeds hebben aanbevolen. En die naar ons oordeel ook model voor den georganiseerden corporatieven mannenarbeid, zelfs voor de bearbeiding der Kerken door de kerkeraden in gemeenschap met de krachten en gaven in de gemeente voor huisbezoek en Zondagsscholen, voor stoffelijke en geestelijke belangen, enz. moet zijn.

Wij prijzen dit stuk vrouwenwerk. Ook omdat de zusters hier in den Zendingsarbeid de plaats kozen, die de hare is op het terrein der *barmhartigheid*, in de hulpe voor *kranken*. Een model voor allen vrouwenarbeid ook in die *keur*. Een prikkel voor wat in zake de Gereformeerde Ziekenverpleging in Nederland nog te hopen en te wachten is, waar zelfs de Ziekenverpleging te Amsterdam nog moet klagen over de onmogelijkheid om zich naar wensch te ontwikkelen. Voor *Java* is de gemeenschap en samenwerking onzer vrouwen en dochters tot hulpe der ongelukkige kranken gevonden. Voor *Nederland* niet. Is het omdat de mannen er zich te veel mee bemoeien? Het zou treurig zijn, zoo het waar was. Laten de mannen dus althans *hoofden* zijn als deze vrouwen. Hoofden om het vrouwelijk talent, het vrouwelijk hart, de vrouwelijke hand, den weg tot goed georganiseerden arbeid te banen; gelijk ook de Hospitaal-organisatie den man als »hoofd" geëerd heeft door zijn bestek uit het denkend en organiseerend mannenhoofd te vragen.

De band en verhouding tot den arbeid van *Dr. Scheurer* zelf, van de *Deputaten der Generale Synode voor de Medische Zending* en van de *Synodale Deputaten van advies* blijkt ook naar den eisch te zijn. We spraken onze hartelijke vreugde daarover uit. Het »hoofd" blijft op zijn plaats.

Eindelijk moeten we dit verslag als een *modelverslag* prijzen. Ook hier is de taak blijkbaar in bekwame, bevoegde hand gegeven. Hier bezet maar niet iemand den stoel van verslaggeefster maar wie het doet, *kan* het, heeft er een *talent* voor. Zij geeft, — we moeten het zeggen — een meesterstuk. Hier eert het »hoofd" Scheurers Hospitaal door de pen te leggen in een hand, die door het verslag zelf een eere voor dat Hospitaal en voor Dr. Scheurer, een eere ook voor den arbeid der vrouwen, een eere voor den arbeid der Kerken weet te zijn.

Een *model-verslag* ook is het, doordat heel het bestuur met al zijn hoofden er in op den achtergrond treden, en Dr. Scheurers arbeid te zien gegeven wordt.

Ons is het een eere, dit schoone stuk werk in zijn geheel in ons blad op te nemen met dank aan den Heere, die er ons door verkwikte.

Slechts de opgave der contributiën laten we thans weg. Alleen de opmerking, dat er in Holland *nog meer* gedaan moet worden, mogen we niet inhouden, als we op de contributiën letten. *Rotterdam* is te prijzen; het gaf een halfjaarlijksche contributie van *f* 392—; Amsterdam *f* 323.—; maar 's-Gravenhage *f* 106.—, Dordrecht *f* 31.—, Leiden *f* 41.—, Schiedam *f* 27.—, Haarlem *f* 41.—, Gouda *f* 8.75, terwijl Delft onder de contributiën in het geheel niet voorkomt; — plaatsen als Enschede met *f* 136.— en Kampen met *f* 149.— werpen door hun schoof op de dunnere halmen van menige beteekenende plaats nog al wat schaduw. Hier is voor de »hoofden" nog wat te doen. Sommige dorpen nemen een eereplaats in de contribuantenrij. Andere toonen een »zwak hoofd".

Officieele Berichten.

(Met verkorting uit het Kerkblad van 11 Nov. '98.)

Kort Verslag van de Vergadering der Gereformeerde kerken in de Classis 's-Bosch op 19 October 1898.

In Helenaveen zijn weêr broeders ambtsdragers gekozen en is een plaats van samenkomst voor deze zeer zwakke kerk gevonden.

Deputaten, op een vorige vergadering benoemd ter beslechting van een geschil, dat gerezen was in een gemeente, worden gedechargeerd.

Over een nieuw punt van oneenigheid wordt door de Classis lang beraadslaagd en ten slotte een advies gegeven.

De Classis verklaart zich bewogen met de deputaten ter approbatie van beroep en losmaking, die weigerden het heengaan van Ds. Laatsman uit de Classe te approbeeren; en spreekt tevens haar diep leedwezen uit over het heengaan van Ds. Laatsman, die uit de gemeenschap der Gereformeerde kerken trad.

Kort Verslag van de Vergadering der Classis Assen op 25 Oct. 1898.

Er wordt medegedeeld, dat de heer de Braal, Bijbellezer-Colporteur voor de Provincie Drente, thans op drie plaatsen arbeidt in de Classis Meppel, door Zondagsschool, prediking en huisbezoek.

Overwogen wordt een schrijven van de Gereformeerde kerk B te Rotterdam, om een missionair dienaar des Woords te zenden naar Midden-Java ten Noorden, en of er in de Classis ook een geschikt persoon daarvoor te vinden is.

Wordt besloten den Zendingsdag het volgend jaar D. V. te houden in de maand Juni.

Classicale Vergadering gehouden te Leeuwarden 26 October 1898.

Ds. Bramer, dienaar des Woords van de Geref. kerk te Boxum, vraagt aan de Classis, na 31-jarige ambtsbediening, wegens zwakken gezondheidstoestand, tegen 1 December 1898, eervol emeritaat. De kerkeraad van Boxum ondersteunt dit verzoek. Ds. Bramer vraagt hierbij van de Geref. kerk te Boxum geen pensioen aan. De deputaten voor deze zaak tegenwoordig geven advies. Met behulp der deputaten verleent de Classis Leeuwarden met algemeene stemmen aan Ds. Bramer eervol emeritaat, nadat aan hem verzocht was een medische verklaring over te leggen, welke door deputaten nader zal worden goedgekeurd.

Ds. Rispens brengt uitvoerig verslag van de kerkvisitatie in deze Classis uit. Over 't algemeen mocht de toestand der kerken vrij gunstig worden genoemd, bij sommige kerken was eenige vooruitgang op geestelijk en stoffelijk gebied te merken.

De praeses spreekt een treffend woord van afscheid tot Ds. Bramer. Ds. Bramer antwoordt daarop in gevoelvolle woorden. De Classis zingt den scheidenden broeder Ps. 134 : 3 toe.

Een bezwaarschrift van een broeder tegen de verkiezing van enkele ambtsdragers in de kerk te L. wordt behandeld. Wat het eerste bezwaar betreft, dat er twee broeders in den kerkeraad zitting hebben, oordeelt de Classis, dat het wel in het algemeen niet raadzaam is, dat twee personen, die in zoo nauwen graad van bloedverwantschap tot elkander staan, in één college zitting hebben, maar dat dit geen grond is om de verkiezing nietig te verklaren. En wat het tweede bezwaar betreft, dat door enkele ambtsdragers melk op Zondag aan de fabriek wordt geleverd of aan de huizen van particulieren, neemt de Classis na langdurige discussie het volgende besluit: De Classis, gehoord hebbende het bezwaar door een lidmaat der Ger. kerk te L., tegen enkele ambtsdragers der kerk aldaar ingebracht wegens Zondagsarbeid;

zich niet bevoegd achtende uitspraak te doen over de vraag, of het in de tegenwoordige tijdsomstandigheden geoorloofd is op Zondag melk te leveren aan de fabrieken of rond te brengen aan de huizen;

het in het algemeen wel geraden achtende, dat de kerkeraad personen, die verplicht zijn op Zondag arbeid te verrichten, niet als ambtsdragers aan de gemeente voorstelle;

oordeelt, dat de kerkeraad te L. zelfstandig te beoordeelen heeft, in hoeverre deze raad door hem kan worden opgevolgd.

Ds. Pera zal D. V. een volgend maal een referaat houden over de vraag: hoe de kerken te handelen hebben met doopleden, die op den duur weigerachtig blijven, belijdenis des geloofs af te leggen.

Kort Verslag van de Vergadering der Classis Dokkum gehouden den 27sten October 1898.

Examen van br. M. H. A. v. d. Valk, beroepen pred. van Murmerwoude c. a.

Wordt voorlezing gedaan van een schrijven van den examinandus aan de correspondeerende kerk. Uit de toelichting van Murmerwoude op dit schrijven blijkt, dat de examinandus bedoelde het examen uit te stellen. De betrokken kerk wordt gewezen op hare nalatigheid in de kennisgeving hiervan.

Instructiën:

a. De kerkeraad van Murmerwoude c.a. vraagt onderzoeking van de stukken van den beroepen predikant en examen op de volgende vergadering. Na breede en herhaalde bespreking, nadat de stukken door den examinandus zijn ingediend en op verzoek toegelicht, neemt de Classis met praeadvies van de deputaten Synodi 't volgende besluit:

De Classis Dokkum, gehoord 't advies van de deputaten Synodi;

twijfelende, of de heer M. H. A. v. d. Valk, die weder beroepbaar gesteld werd volgens een besluit van de Prov. Synode van Zuid-Holland, tegen welk besluit de Classis ernstige bezwaren heeft, peremptoir kan worden geëxamineerd;

twijfelende, of eene attestatie alleen van de kerk van Groningen A voldoet aan art. 3 sub *b* van het besluit der Generale Synode omtrent het peremptoir examen;

besluit zich te wenden tot de Prov. Synode van Friesland met de vraag, of de heer M. H. A. v. d. Valk al dan niet peremptoir examinabel is.

b. De kerkeraad van Nes en Wierum vraagt goedkeuring van zijn besluit inzake de losmaking van Ds. E. Troost. Uit de voorlezing van de desbetreffende stukken en toelichting van de genabuurde kerk blijkt, dat het besluit met wederzijdsche bewilliging genomen is.

Na ruime, ernstige bespreking en overweging besluit de vergadering:

De Classis Dokkum gehoord:

de eenstemmige begeerte van den kerkeraad van Nes en Wierum,

de begeerte van Ds. E. Troost,

vertrouwende, dat de kerkeraad op voldoende gronden hem ontslag uit zijn ambt in 't midden der gemeente gegeven heeft,

hecht haar zegel aan 't besluit van den kerkeraad en maakt Ds. E. Troost los van de kerk van Nes en Wierum.

Volgens het rapport werden de zaken in de kerken van den oostelijken ring in goede orde bevonden, behalve dat moest worden geconstateerd, dat er bij den kerkeraad van Dokkum A geen vooruitgang, wel achteruitgang te bespeuren viel, in inzake saamsmelting, en dat ten behoeve van de Zending slechts iets meer dan niets werd gedaan.

De lezing van 't rapport van den westelijken ring werd uitgesteld.

Ds. de Jonge doet, namens den kerkeraad van Dokkum A. de verblijdende mededeeling dat op verzoek van Dokkum B, de saâmsprekingen tusschen de kerkeraden van Dokkum A. en B, inzake de saâmsmeltmg zullen worden geopend.

De kerk van Reitzum wordt aangewezen als roepende kerk voor de volgende vergadering, te houden einde Januari of begin Februari. Datum nader te bepalen door de roepende kerk.

Kort Verslag van de Vergadering der Classis Gorinchem, gehouden 3 Nov. 1898.

De vraag, ingediend door Leerdam B wordt behandeld, aldus luidende: Hoe te handelen met leden, die na herhaalde vermaning blijven volharden in kerkverzuim en het geven van geldelijken steun? In 't algemeen wordt vastgesteld, dat, zoo geen onverschilligheid of verachting der ambten de oorzaak is, geen bepaalde censuur kon plaats hebben, maar dat in plaatsen, waar 2 kerkformaties zich bevinden, de overgang niet bemoeilijkt moest worden door 't weigeren om attestaties af te geven, zoo men die aanvroeg; terwijl tevens een ernstig woord wordt gezegd omtrent den door Gods Woord geoordeelden toestand van gedeeld kerkelijk leven in ééne plaats.

De praeses stelt voor, om aan het besluit van de Middelburgsche Synode in zake de Zending uitvoering te geven, door de deputaten te benoemen, die voorlichting geven in hetgeen men als kerk afzonderlijk en als Classis te zamen in dezen behoorde te doen, en dat, onder den zegen Gods, tot verwakkering van 't leven der eigen kerken kon dienstbaar zijn. Met het oog op de financieel zwakke toestanden der kerken en van de Classis in 't geheel, wordt hiervan echter afgezien.

Theologische School van „de Gereformeerde Kerken in Nederland." 1854—1898.

Op 6 December a.s. viert bovengenoemde inrichting haar *vier-en-veertigsten* jaardag.

Vele onzer kerken hebben reeds jaren de loffelijke en navolgingswaardige gewoonte gehad, om voor haar op den Rustdag vóór of na dien jaardag, eene extra-collecte te houden en haar alzoo eene feestgave te bereiden.

De Curatoren herinneren hieraan, om tot volhouden en navolging dezer goede gewoonte al onze kerken op te wekken.

Zij behoeven niet meer te zeggen, dat de School aan krachtigen financieelen steun, aan milde gaven behoefte heeft. 't Is bekend, dat door de uitbreiding, beide in omvang en in gehalte van het litterarisch onderwijs, volgens besluit der kerken zelve, in Generale Synode vergaderd, de uitgaven zeer zijn toegenomen.

Ook is het niet noodig de liefde der Kerken voor deze eigene Inrichting tot opleiding van aanstaande dienaren des Woords op te wekken. Deze toch is herhaaldelijk betuigd en — wij mogen zeggen — ook gebleken.

Maar van den zegen des Heeren, haar geschonken, mag zeker iets worden verhaald.

Ook gedurende het laatste jaar hebben vele leerlingen en studenten aan deze Inrichting hunne opleiding gezocht. Gedurende den cursus 1897/98 bezochten *zeventig* leerlingen het gymnasium, verbonden aan de Theol. School, terwijl *acht-en zestig* studenten de theologische lessen volgden.

Vijftien leerlingen, die in de hoogste klasse der litterarische opleiding de lessen hadden bijgewoond, konden bij het laatstgehouden examen tot de propaedeuse, en *tien* propaedeutici, na voldoend examen tot de theologische studie worden toegelaten.

Vijftien studenten deden met goed gevolg het theologisch examen A en *veertien* konden achtereenvolgens tot candidaten in de H. Theologie worden bevorderd.

Wanneer nu hierbij nog kan gezegd worden, dat de professoren en leeraren hun arbeid schier onverhinderd en geregeld konden verrichten en zulks ook met ijver en toewijding hebben gedaan, dan mag zeker met ootmoedigen dank aan den getrouwen God en Vader in onzen Heere Jezus Christus worden getuigd, dat de School bij vernieuwing heeft mogen deelen in de zegeningen onzes Gods.

Dit een en ander moet zeker de liefde voor onze School doen toenemen en ook een prikkel zijn tot steeds nieuwe en — kan het! — toenemende offervaardigheid.

Is aan de Theologische School op het onverwachtst haar ijverige en accurate Penningmeester, de Weleerw. heer J. Nederhoed, predikant te Middelstum, door den onverbiddelijken dood ontvallen, — een verlies door de Curatoren en allen, die de School liefhebben ten zeerste betreurd, — het Curatorium heeft in den heer C. Mulder te Kampen, die reeds langen tijd den Penningmeester ter zijde stond en boven velen op de hoogte was van de omvangrijke administratie der School, eenen broeder gevonden, die bereidwillig de boeken en de kas voorloopig tot op de eerstvolgende buitengewone vergadering van Curatoren, D. V. in 't begin van Januari e. k., heeft overgenomen.

Den Kerkeraden wordt daarom verzocht, de collecten op te zenden aan het adres van den heer C. Mulder te Kampen.

Curatoren dringen daarbij aan op spoedige toezending van alle — ook van de aanstaande 6-December-collecten, — opdat de Penningmeester ad interim en staat gesteld worde, om op tijd aan zijne verplichting te voldoen.

Met aanbeveling voorts van de School en al hare belangen in de voorbede der Kerken.

de Curatoren voornoemd.

Namens hen:

L. Neijens, *Scriba.*

Amsterdam, November 1898.

Buitenland.

Rusland. Pobedonoszew over de democratie.

De procurator van de Heilige Synode der Grieksch Orthodoxe kerk Pobedonoszew heeft opnieuw een geschrift in de wereld gezonden dat blijk geeft van groote bekwaamheid en van diep denken. Onze lezers zullen zich nog herinneren op welk een talentvolle wijze de procurator der Heilige Synode en opvoeder van den Czar de houding der Russische regeering tegenover de niet Grieksche kerkelijke gemeenschappen aanneemt. Deze worden toch geduld, ja ook wel beschermd, zoo lang zij geen propaganda maken voor hunne van de Grieksche kerk afwijkende belijdenis. Een Luthersch predikant mag het Evangelie prediken, de sacramenten bedienen naar de belijdenis zijner kerk, maar waagt hij het om een persoon die vroeger tot de Grieksche kerk behoorde en tot de Luthersche overging, tot het gebruik van het Heilig Avondmaal toe te laten, dan wacht hem ontzetting uit zijn ambt of ook wel verbanning naar Siberië. Ja zelfs, wanneer iemand tot de Luthersche kerk behoord heeft, om daarna tot de Grieksch-Orthodoxe kerk over te gaan, mag aan zulk een persoon, wanneer hij van den gedanen stap berouw heeft, het Avondmaal niet in een Luthersche kerk uitgereikt worden. Doet men het toch, dan loopt de dienstdoend predikant gevaar om naar Siberië gezonden te worden. Deze dingen zijn door Pobedonoszew tegen de vertoogen van de Evangelische Alliantie verdedigd, door er op te wijzen dat Rusland het bolwerk geweest is dat Europa beveiligde tegen de invallen van woeste Aziatische volksstammen, dat het land alleen dat weerstandsvermogen bezat door zijne kerk, die de geheele natie beziekte en dat daarom die kerk nog moet beveiligd worden tegen de aanvallen van sectarissen, opdat zij nog het Russische volk verweerkracht geven zou tegen de verwoestende machten die zich in het Nihilisme enz. openbaren.

Nu heeft de Russische leider, wiens invloed op den gang van zaken niet meer zoo groot is als vroeger, opnieuw een geschrift in de wereld gezonden, dat met de heerschende of schier algemeen geldende denkbeelden in kennelijken strijd is. In zijn „opmerkingen van een Russisch Staatsman" levert hij het betoog, dat de democratie niets anders is als de georganiseerde zelfzucht, bron van omkooperij en kwakzalverij; de vruchtbare bodem waarop zich de anarchie of de tyrannie van een persoon die zich op den voorgrond weet te stellen, kan ontwikkelen. Het parlementaire stelsel heeft volgens Pobedonoszew geheel fiasco gemaakt. „Machtspreuken voeren den hoventoon in kiesvergaderingen. Om gekozen te worden moet men beschikken over vermetelheid, een mengsel van brutaliteit en welsprekendheid en zelfs over vulgariteit". Het is zoo goed als zeker dat hier Pobedonoszew Frankrijk op het oog heeft. Het parlementaire stelsel is daar een belaching geworden, doordat het om het hali jaar een nieuw stel ministers noodig heeft.

Pobedonoszew maakt eene uitzondering voor Engeland en voor de Vereenigde staten van Noord Amerika; het parlementaire stelsel is daar geslaagd, dank zij de sterk ontwikkelde persoonlijkheid der Angelsaksers, de vastheid hunner oude instellingen, de flinke inrichting van hun familieleven en hun plaatselijk zelfbestuur. De schrijver had er Nederland bij kunnen noemen. De zaken nader onderzoekende had Pobedonoszew tot de conclusie kunnen komen dat het Calvinisme zoowel in Amerika als in Engeland en Nederland oorsprong en waarborg is voor onze constitutioneele vrijheden.

Om een denkbeeld te vormen van hetgeen Pobedonoszew heeft tegen hetgeen de liberalist in deze eeuw belijdt willen we het volgende aanhalen:

„Het geloof in abstracte beginselen is de algemeene dwaling van onzen tijd. In plaats van de gesneden beelden van oudsher, richten wij machtspreuken en algemeenheden op, zoo als vrijheid, gelijkheid en broederschap; souveriniteit des volks; openbaarheid; evolutie; oorsprong der soorten; de strijd om het bestaan, enz. Wij verheffen die tot dogma's en vergeten de duizenderlei omstandigheden van het werkelijke leven, waarin die beginselen kunnen worden toegepast.

De begrippen: vrijheid, gelijkheid, broederschap bevatten wel in zich de eeuwige waarheid van de ideale zedenwet, — mits onverbrekelijk verbonden met de begrippen van plicht en opoffering. Maar, op zichzelf, tot een formule gesmeed, worden ze weldra door het volk beschouwd als een belofte van eeuwig heil. Met het gevolg van een treurige ontgoocheling.

Het is alsof de Russische schrijver winst gedaan heeft met de werken van Groen van Prinsterer.

Maar niet Groeniaansch is de uitlating, dat men niet in de eerste plaats moet trachten vooroordeelen uit het volk uit te roeien, want verlichting en kennis maken het oordeel niet wijzer, den wil niet beter. Men ziet de onmetelijke waarde van *inertie* over het hoofd, die even nuttig werkt als ballast in een schip. Oppervlakkige denkers verwarren die kracht met onwetendheid en domheid, en toch is zij volstrekt noodig voor het welzijn der maatschappij.

Wij houden het er voor, dat verspreiding van de ware kennis en van ware wetenschap niet anders dan nuttig zijn kan voor het volk. Pobedonoszew schijnt van oordeel, dat bijv. het Russisch volksgeloof dat de Czar eenmaal komen zal om een einde te maken aan zooveel ellende als er thans heerscht, de ballast is, die maakt dat het scheepke der Russische kerk niet omslaat. We houden ons er van overtuigd, dat in geen land ter wereld, Zuid-Italië niet uitgezonderd, het bijgeloof ten opzichte van heiligen, beelden enz. sterker is, dan op het platteland